

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA YER-YÖN BİLDİREN İFADELER

Türker Barış BULDUK*

ÖZ: Her doğal dilin bünyesinde az ya da çok farklı ses ve/veya şekil özellikleri gösteren ve geçmişte çok eskilere dayanan farklı konuşma biçimleri vardır. Ağız denilen bu farklı konuşma biçimleri hem eski hem yeni şekilleriyle dil tarihi bakımından zengin bir kültür hazinesidir. Bunların incelenmesi ve belgelenmesi dil tarihi bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Türkiye Türkçesi ağızları ile ilgili incelemeler her ne kadar 19. yüzyılın ortalarından itibaren yabancı bilim adamları tarafından başlamış olsa da 20. yüzyılın ortalarından itibaren Türk araştırmacıların da konuya dâhil olması ile daha düzenli bir hâl almıştır. Buna bağlı olarak da ağızlardan ve konuşma dilinden birçok kelime yazı dili sözlüğüne eklenmiştir. Kelime çeşitliliği bakımından bir hazine özelliği gösteren Türkiye Türkçesi ağızlarında, yer-yön bildiren ifadeler de önemli bir yer teşkil etmesine rağmen bu ifadelerin büyük bir bölümünün yazı dili sözlüğünde yer bulmadığı görülmektedir. Eski Türkçeden bugüne Türkçenin söz varlığında yer bulan bu ifadelerin, kelime ya da kelime grubu şeklinde kullanıldığı ve pek çoğunun Türkçenin ses yapısına uygun olduğu görülür. Bu çalışmada, Derleme Sözlüğü, Türkiye Türkçesi ağızları ile ilgili yapılan lisansüstü çalışmalar ve basılan kitaplar taranarak Türkiye Türkçesi ağızlarında yer-yön bildiren ifadelerin tespit edilmesi ve bu ifadelerden yazı dili sözlüğünde yer almayanların belirlenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ağız, Türkiye Türkçesi Ağızları, Yer-Yön ifadeleri

EXPRESSIONS OF PLACE-DIRECTION IN TURKISH DIALECTS

ABSTRACT: Each natural language has more or less different sounds and/or shapes, and has different forms of speech based on the past. These different forms of speech, called dialect, are both old and new forms of culture rich in the history of language. Examination and documentation of these are of great importance in terms of language history. In this context, studies on Turkish dialects, although 19. century it has started especially by foreign scientists since the mid-century, it has started in the 20th century. Since the mid-century, Turkish researchers have become more regularly involved. Accordingly, many words from the dialect and the language of speech have been added to the written language dictionary. Although the expressions that indicate location and direction in Turkish dialects, which are a treasure in terms of variety of words, are also an important place, it is observed that most of these expressions are not included in the written language dictionary. It is seen that these expressions, which have been found in the presence of the Old Turkish word, are used in the

* Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bulduk@adiyaman.edu.tr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0423-837X>

Geliş Tarihi (Received): 22.05.2019

Kabul Tarihi (Accepted): 20.06.2019

form of words or phrases and many of them are suitable for the sound structure of Turkish. In this study, it was aimed to determine the expressions in Turkish dialects by scanning the Derleme Sözlüğü, the graduate studies related to Turkish dialects and the published books and to identify those who are not included in the writing language dictionary.

Keywords: Dialect, Turkish Dialect, Expressions of Place-Direction

Giriş

Ağız, bir dilin veya bir lehçenin yazı diline oranla ve çoğunlukla ses, bazen de şekil, anlam ve söz varlığı bakımından birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleridir¹. Türkiye Türkçesinde ölçünlü dilden farklı olarak ortaya çıkmış ve çeşitli ses ve/veya şekil farklılıklarına sahip birçok ağız bölgesi bulunmaktadır. Birbirinden farklı özelliklere sahip bu ağız bölgeleri sayesinde Türkiye Türkçesinin söyleyiş farklılıkları tespit edilebilmektedir.

Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılan çalışmalar 1867 yılında A. Maksimov'un Hüdavendigâr ve Karamanlı ağızları üzerine yazdığı Oput ızslëdovanija tjurskich dialektov v Chudavendgarë i Karamanii (St. - Petersburg 1867) adlı denemesiyle başlar². 20. yüzyılın ortalarından itibaren Türk araştırmacıların da ağız araştırmalarına yönelmesi ve son yıllardaki teknolojik gelişmelere bağlı olarak ağız araştırmaları gerek nitelik gerekse nicelik bakımından bir hayli mesafe kat etmiştir.

Ağız araştırmalarının gelişim göstermesine paralel olarak ağızlarda yaşayan birçok kelimenin yazı diline geçtiği görülmektedir. Ahmet Buran, kelimelerin konuşma dilinden yazı diline geçtiğini gösteren ölçütlerden birinin, söz konusu kelimelerin Türkçe Sözlükte yer alması olduğunu ifade eder ve TDK'nin 1988 yılına ait Türkçe Sözlük'ünde 1673 kelimenin ağızlardan alınmış olduğunu vurgular³. Bugün, çeşitli edebî metinlerde kullanılan ama yazı dili sözlüğünde yer almayan birçok mahalli kelime vardır. Bu bağlamda, Türkiye Türkçesi ağızları çok büyük bir kelime hazinesidir ve günlük hayattaki ihtiyaçları karşılayabilecek canlı bir kültür ögesidir. Yer-yön bildiren ifadeler de Köktürk Kitabelerinden bu yana Türkçenin söz varlığında önemli bir yer teşkil eden ve bugün birçok Türkiye Türkçesi ağzında farklı kullanım özelliklerine sahip ifadelerdir. Bu çalışmada, Türkiye Türkçesi ağızlarında yer-yön bildiren ifadeler üzerinde durulacak ve esas olarak şu sorulara cevap aranacaktır:

¹ Zeynep Korkmaz, Gramer Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s. 11-12.

² Zeynep Korkmaz, "Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, S. 2, 1995, s. 199-221.

³ Ahmet Buran, (2004), "Konuşma Dili-Yazı Dili İlişkileri ve Cumhuriyet Devrinde Yazı Dilinin Ağızlardan Aldığı Kelimeler Üzerine Bir Değerlendirme", Prof. Dr. Zeynep Korkmaz Armağanı, 2004, s. 80-102.

1. Türkiye Türkçesi ağızlarında yer-yön bildiren ifadeler nelerdir?
2. Bu ifadelerden hangileri Türkçe Sözlük'te bulunmamaktadır?

Bu sorulara cevap ararken değerlendirmelerimizi öncelikle Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan kelimelerle ilgili en kapsamlı çalışma olan ve TDK tarafından yayınlanan Derleme Sözlüğü üzerinde yapacağız. Ancak şurası bir gerçek ki, Derleme Sözlüğü'nün hazırlandığı 1960'tan bu yana ağız bölgeleri ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Bu nedenle, Türkiye Türkçesi ağızlarındaki yer-yön ifadelerini tespit ederken Derleme Sözlüğü dışında, Türkiye Türkçesi ağızları ile ilgili hazırlanmış lisansüstü tezleriyle, kitap çalışmaları da taranacaktır (Bu çalışmada taradığımız eserler, çalışmamızın Kaynakça bölümünde verilmiştir.). Türkiye Türkçesi ağızlarında bir kelime birden fazla yer-yön bildiren ifade yerine kullanılabilir. Bu nedenle, çalışmamızda bu nitelikteki kelimeler, ilgili başlıklar altında ayrı ayrı verilecektir. Söz varlığına dayalı ağız çalışmalarında mahalli söyleyişlerden ziyade mahalli kelimelere yer verilmesi esastır. Bir kelimenin ağızlardaki mahalli söyleyiş biçimleri çok çeşitli olabilir, bu nedenle çalışmamızda, birtakım ses farklılıklarına dayalı bu mahalli söyleyişler yerine ağızların kendi ürünü olan ve dilin zenginliğini ifade eden mahalli kelimelere yer verilecektir. Tespit ettiğimiz işte bu mahalli yer-yön ifadelerinin yazı dilinde kullanılıp kullanılmadığını belirlemek için de TDK'nin Türkçe Sözlük'ü taranacaktır.

Türkiye Türkçesi ağızlarının söz varlığı ile ilgili bugüne kadar çok değerli çalışmalar yapılmıştır. Zeki Kaymaz⁴ Türkiye Türkçesi ağızlarında renk bildiren kelimelerin kullanımı üzerine; Şerif Ali Bozkaplan⁵ ağızlardaki güzel adlandırmalar üzerine çalışmışlardır. Yine, Serdar Yavuz⁶ Türkiye Türkçesi ağızlarındaki akrabalık adları ile ilgili; Berker Kurt⁷ ağızlardaki organ adları ile ilgili ve Oğuz Ergene⁸ ağızlardaki hayvan adları ile ilgili çalışmışlardır. Türkiye Türkçesi ağızlarındaki söz varlığı üzerine hazırlanmış

⁴ Zeki Kaymaz, "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Renk Bildiren Kelimelerin Kullanılışı ve Sistematığı", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1997, s. 251-341.

⁵ Şerif Ali Bozkaplan, "Anadolu Ağızlarında Güzel Adlandırma Örnekleri", *Turkish Studies International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2009, s. 376-396.

⁶ Serdar Yavuz, "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Akrabalık Adları", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, s. 71-91.

⁷ Berker Kurt, "Yazıtlardan Günümüze Organ Adları ve Bunların Türkiye Türkçesi Ağızlarına Yansımaları", *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2017, s. 48-61.

⁸ Oğuz Ergene, "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Hayvan Adlandırmalarına İlişkin Belirleyiciler", *Turkish Studies International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. 9/12, 2014, s. 179-213.

lisansüstü tezler de bulunmaktadır. M. Fatih Alkayış⁹ ağızlardaki bitki adları üzerine doktora tezi; Meliha Kekilli¹⁰ ağızlardaki yemek adları üzerine ve Cemal Okçu¹¹ ise ağızlardaki tarım sözcükleri üzerine yüksek lisans tezleri hazırlamışlardır. Biz de bu çalışmada, Türkiye Türkçesi ağızlarındaki yer-yön ifadeleri üzerinde duracağız.

Yer-yön bildiren ifadeler, Köktürk Yazıtlarından bu yana Türkçenin söz varlığı içerisinde bulunmaktadır. Köktürk Kitabelerinde yer-yön bildiren ifadeler şunlardır:

anda / anta: oraya, orada, oradan
bunta: burada
ay togsık / kidin / kirü / kărü / kisträ /kesrä / kurı / kurıdın / kün batsık /
batsık: batı
biri /biridin / kün ortusu: güney
ilgärü / iligärü /kün togsık / öng /öngdün / öngtin /togu: doğu
kuz / tün ortusu / yırı /yırıldın / yir / ir: kuzey
asra / altın: aşağı, aşağıda, alt, altta
bärü: beri yan
iç: iç
öng: ön, ileri
taş: dışarı
üzä: yukarı, üst, yukarıda, üstte
yokaru / yukaru / yügärü: yukarı
ıraç: uzak¹².

Eski Türkçede kullanılan bu ifadelerden bazıları bugün ölçünlü dilimizde kullanılırken bazılarında da sadece Türkiye Türkçesi ağızlarında rastlamaktayız. Bu bağlamda, Türkiye Türkçesi ağızlarında tespit ettiğimiz yer-yön bildiren ifadeler aşağıdaki gibidir:

1. Coğrafi Yönler

• Kuzey

Sağını doğuya, solunu batıya veren kimsenin tam karşısına düşen yön, dört ana yönden biri¹³ (TS, 1998: 1428).

⁹ M. Fatih Alkayış, Türkiye Türkçesinde Bitki Adları, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 2007.

¹⁰ Meliha Kekilli, Türkiye Türkçesi Ağızlarında Yemek İsimleri, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2008.

¹¹ Cemal Okçu, Türkiye Türkçesi Ağızlarında Derlenmiş Tarım Sözcükleri, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2015.

¹² Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1999 s. 82-125.

¹³ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.

barhal¹⁴: Kuzey (DS, 2009: 530).
ğuz: Kuzey (MSA, 726; KA, 454; TA, 166).
guzuy: Kuzey (AİAD, 248).
öksüzle: Kuzey (DS, 3329).
şimalyoz: Kuzeye bakan (DS, 3780).

• **Güney**

Solunu doğuya, sağını batıya veren kimsenin tam karşısına düşen yön, dört ana yönden biri (TS, 1998: 911).
çavaş / çavgaç: Güney (DS, 1093).
durak: Güney (DS, 1604).
kıbıla / kıbla / ğible: Güney (DS, 2782; AŞA, 389).
günay / günbaşı: Güney (DS, 2225).
şoşoz: Güneye bakan (DS, 3794).
tüney: Güney (DS, 4013; ÇA, 674).

• **Doğu**

Güneşin doğduğu ana yön, gün doğusu (TS, 613).
eşülle: Doğu (DS, 1796).
geçtan: Doğu (DS, 1963).
gündoğdu: Doğu (DS, 2226; BEA, 681; AİAD: 248).
kıznaç: Doğu (DS, 2869).

• **Batı**

Yeryüzündeki başlıca dört yönden güneşin battığı yön, gün indi (TS, 244).
ğarban: Batı (KBAA, 192).
günaştı / günbatan: Batı (DS, 2224).
gündinlendi: Batı (DS, 2226).

• **Güneydoğu**

Güneyle doğu arası yön (TS, 911).
gündolaması: Güneydoğu (DS, 2226).
güney geçe: Güneydoğu (DS, 4515).

• **Güneybatı**

Güneyle batı arası yön (TS, 911).
gündolaması: Güneybatı (DS, 2226).

¹⁴ Türk Dil Kurumu, *Derleme Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.

2. Yer-Yön İfadeleri:

• “Aşağı” Kelimesi İle İlgili İfadeler:

Bir şeyin alt bölümü ya da bir yere göre daha alçak yerde bulunan (TS, 149).

altbaş: Aşağı taraf (DS, 230).

as: Aşağı (DS, 339).

asra: Aşağıda (DS, 347).

aşağılak: Aşağıda (DS, 349).

aşak: Aşağı (DS, 349).

aşaklık: Aşağıda (Ds, 349).

aşar [aşara, aşarı, aşşarı]: Aşağı, aşağıya (DS, 350-351; MSA, 702; BA, 149; BLA, 845; GAA, 104).

bellek: Aşağı (DS, 621).

endiri / endirice: Daha aşağı (DS, 1747).

engim / engiç / engim aşağı / engime aşşaya: Yukarıdan aşağı (DS, 1754).

enişke: Aşağı (DS, 1758).

etek baş: Aşağı taraf (DS, 1797).

ingin: Aşağı (DS, 2544).

• “Yukarı” Kelimesi İle İlgili İfadeler:

Bir şeyin üst bölümü (TS, 2469).

doruklayın: Yukarıdan beri (DS, 1566).

havalak: Yukarı doğru (DS, 2308).

örge: Yukarı (DS, 3348).

örörtü: Yukarı (DS, 4629).

uğarı / oğarı / okarı / ukarı: Yukarı, yukarıya (DS, 4033; GA, 315; GGA, 287; DİAT, 283; STAT, 266; KAA, 397; TA, 261; MUA, 468; EDA, 267).

ünkürü: Yukarı (DS, 4068).

üsbaş: Yukarı yan (DS, 4074).

yokarı / yokari / yokor / yoğarı: Yukarı (DS, 4289; AŞA, 412; AYA, 845; BEA, 708; GA, 401; AİAD, 287; KİAT, 354; AAT, 266).

yoğarı / yoğari / yoğar / yokarı / yoğari / yuğarı / yuğari: Yukarı (DS, 4825; MA, 306; ÇA, 686; MADDA, 170; SVA, 715; AİAD, 287; DİAT, 286; STAT, 270; OAAD, 263; GİAT, 313; TA, 260; UA, 271; ABA, 159; KIA, 504; DA, 174; UŞA, 390; AİYSV, 288).

• “İçeri” Kelimesi İlgili İfadeler:

İç yan, iç bölüm (TS, 1039).

ağ: İç (DS, 77).

alaciğer: İçeri (DS, 179).

aluğuna: İçine (KA, 435).

içeri gelen: Az içeride (DS, 2505).
içerleg: Yanındakilerden daha içeride, daha geride olan (DS, 2505).
öz: İç (STAT, 256).

• **“Dışarı” Kelimesi İle İlgili İfadeler:**

Dış çevre, dış yer, hariç (TS, 578).
ahar: Dışarı (DS, 125; GA, 10).
alan: Dışarı (DS, 195).
başşā: Dışarı (DS, 565).
çıkari / çıharı: Dışarı (DS, 1165; GA, 98; UA, 257).
dışya: Dış taraf (SA, 629).
eşik / eşih: Dışarı (STAT, 232; KAA, 391).
kapı: Dışarı (DS, 2633).
kır: Dışarısı (KEA, 181).
taşkarı: Dışarı (DS, 3842).
tışarı / tışara: Dışarı (DS, 3929; BEA, 702; BLA, 939; KİAT, 348; STAT, 265; AAT, 259; TA, 229).
yaban: Dışarı (DS, 4809; AKA, 1301; GA, 387).

• **“Alt” Kelimesi İle İlgili İfadeler:**

Bir şeyin yere bakan yanı (TS, 91).
aluğuna: Altına (KA, 435).
enişke: Alt (DS, 1758).

• **“Üst” Kelimesi İle İlgili İfadeler:**

Bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yanı (TS, 2314).
üs: Üst (DS, 4074; BEA, 705; AİAD, 283; DİAT, 283; STAT, 267; GİAT, 311; AAT, 262; AFA, 323; DA, 172).
dindoruk: En üst (AİYSV, 68).

• **“Bura” Kelimesi İle İlgili İfadeler:**

Bu yer (bu ve ara kelimelerinden) (TS, 358).
adda budda: Orada burada (DS, 65).
anda bunda: Orada burada (DS, 256).
barda: Burada (DS, 527).
bıya: Buraya (KA, 439).
boğrda: Burada (DS, 729).
bori / bori / boru: Buraya (DS, 740; EYA, 574; GAA, 105; MUA, 461).
budu: Burada (GAA, 106).
bunda / bunta: Burada (TA, 43; RA, 312).
buralık: Bura, burası (DS, 794; ASA, 761).
burdak: Burada (DİAT, 236).

burdu: Burada (MMKA, 406; UŞA, 372).
bure: Buraya (MAA, 289).
burı / buri / buru: Bura, buraya (DS, 798; MAA, 289; TA, 43; AFA, 299).
endene: Buraya (MA, 292).
habura: Buraya (DS, 2247).
hankır: Bura (DS, 2275).
haylesine: Buraya doğru (DS, 2320; GA, 230).
hora: Bura (DS, 2407; MA, 296; BLA, 902; KTA, 249; TA, 121; MUA, 466; UŞA, 381).
hura: Buraya (DS, 2444; MA, 297; ASA, 772).
hurdan: Buradan (MAA, 293; KTA, 249; UŞA, 381).
huru: Bura (MSA, 729).
önkü / öngü / öngü: Burada (DS, 3342).
öre: Bura (DS, 4628; GA, 320).
şoyaka boyaka: Şuraya buraya (DS, 3794).

• “Şura” Kelimesi İle İlgili İfadeler:

Şu yer (anlatana veya söyleyene göre biraz uzakta olan bir yeri belirtmek için kullanılır) (TS, 2102).
āniya: Şurada (DS, 273).
ankiri: Şurada (DS, 274).
avura: Şurası (DS, 396).
diyre: Şura (DS, 1530).
endira / endire: Şuraya (DS, 1746).
furlarda: Şuralarda (UŞA, 377).
hankır: Şura (DS, 2275).
hara: Şura (DS, 2282).
haylesine: Şuraya doğru (DS, 2320; GA, 230).
henderde: Şurada (DS, 2338).
hendere: Şura, şuraya (DS, 2338).
hora: Şura (DS, 2407; MA, 296; BLA, 902; KTA, 249; TA, 121; MUA, 466; UŞA, 381).
horda: Şurada (DS, 2410; UŞA, 381).
höne: Şura (DS, 2433).
hönide: Şurada (DS, 4522).
hūdu: Şurada (GAA, 114).
hura: Şuraya (DS, 2444; MA, 297; ASA, 772; AİYSV, 137).
hurdan / hurdañ: Şuradan (MAA, 293; KTA, 249; UŞA, 381; AİYSV, 137).
hurya: Şuraya (DS, 2445).
hüne: Şura (DS, 2450).
ikicik: Şurada (DS, 2515).

öngürde / öngürde / önkürde: Şurada (DS, 3342).
önkü / öngü / öngü: Şurada (DS, 3342).
şangürde: Şurada (DS, 3744).
şendere: Şura, şurası (DS, 3762).
şora / şönguru: Şurası (DS, 3792; SVA, 693; TA, 218; AFA, 321).
şorda: Şurada (DS, 3793; ÇA, 667; ABA, 153; KIA, 497; UŞA, 388).
şoyaka boyaka: Şuraya buraya (DS, 3794).
şöngöllü: Şuradaki (DS, 3794).
şöngürde / şönkür: Şurada (DS, 3794).
şöte: Şu yan (DS, 3794).
şurdu: Şurada (MMKA, 439).
şuru: Şuraya (DS, 3796; EYA, 787; AFA, 321).
üngürde: Şurada (DS, 4068).
şora: Şurası (DS, 4731).
şorda: Şurada (DS, 4732).
tadāda / tadāa: İşte şuracıkta (DS, 4733).

• “Ora” Kelimesi İle İlgili İfadeler:

O yer (TS, 1690).
adda budda: Orada burada (DS, 65).
anda bunda: Orada burada (DS, 256).
ankiri: Orada (DS, 274).
dinnaha: Orada (DS, 1466).
diya / dīda / diyha: Orada (DS, 1528; AİYSV, 69).
dōbak: Orada (DS, 1533).
ekire / ekirde / ekiresi: Orada (DS, 1695).
endeki [endağ, ende, endegerede, enderde]: Orada (DS, 1745; MUA, 463).
endere: Ora (DS, 1746).
engire [engirde, eñire, enkere, enki, enkir, enkirde, enkire]: Oradaki (DS, 1755; MSA, 718; KTA, 247; MAA, 291).
havurda: Orada (RA, 319).
hendeğirede: Orada (DS, 2338).
holla: Ora (EYA, 692).
hora: Ora (DS, 2407; MA, 296; BLA, 902; KTA, 249; TA, 121; MUA, 466; UŞA, 381).
horda: Orada (DS, 2410; UŞA, 381).
hordan / hoordan: Oradan (DS, 2410).
horeeye: Oraya (MAA, 293).
höne: Ora (DS, 2433).
höngüre: Oraya (DS, 2433).
hönide: Orada (DS, 4522).

hönü: Orası (DS, 2433).
hura: Oraya (DS, 2444; MA, 297; ASA, 772).
hurdan: Oradan (MAA, 293; KTA, 249; UŞA, 381).
hurya: Oraya (DS, 2445).
ordağiki: Oradaki (DS, 3289).
ori / oru: Oraya (DS, 3292; MSA, 739; GAA, 119; AFA, 316; UŞA, 385).
öküre: Oraya (DS, 3330).
önede: Orada (DS, 3339).
öngürde / öngürde / önkürde: Orada (DS, 3342).
öngürü / öngüre: Ora, orası (DS, 3342).
önkü / öngü / öngü: Orada (DS, 3342).
önkürü: Oradan (DS, 3342).
önürde: Orada (DS, 3344).
öre: Ora bura (GA, 320).
orye: Oraya (DS, 4617).
öyede: Orada (DS, 3366).
tadāda / tadāa: İşte oracıkta (DS, 4733).
unda / unden: Orada, oradan (RA, 334; UŞA, 389).
ura / urı / uri: Ora, orası (DS, 4042; AKA, 1275; BLA, 943; AİAD, 282; GAA, 122; AFA, 323; RA, 334; ABA, 156).
urda: Orada (DS, 4043; KİAT, 351; AAT, 261; EDA, 267; ABA, 156).
üngürde: Orada (DS, 4068).
üngüre / ünkür / ünkürü: Orası, ora (DS, 4068).

• “Öte” Kelimesi İle İlgili İfadeler:

Konuşanın temel olarak aldığı bir şeyden daha uzak olan yer veya şey (TS, 1740).

anarı / añırır / añır: Öte (DS, 252; DİAT, 232; KAA, 389; AAT, 203).
anda bunda: Ötede beride (DS, 256).
aykuri: Öteye doğru (DS, 424).
ëtde: Ötede (DS, 1796).
ete: Öte (STAT, 232).
etyan: Öte (DS, 1800).
findırız: Öte (DS, 1853).
geçe / geçi: Öte (DS, 1960; KLA, 197; SVA, 616; OAAD, 243; GİAT, 286; TA, 100; EA, 416; MALA, 401).
höte: Öte (DS, 2439).
hötte: Ötede (DS, 4522).
öne: Öte (DS, 3339).
öta: Öteki (YYA, 154).
öteğiki: Öteki (DS, 3359).

ötev: Öteki (DS, 4630).
ötü: Öte (STAT, 256).
ötürek: Ötede (DS, 4631).
ötya: Öte taraf (SA, 633).
şorda: Ötede (DS, 4732).

• **“Beri” Kelimesi İle İlgili İfadeler:**

Konuşanın önündeki iki uzaklıktan kendisine daha yakın olanı (TS, 272).
anda bunda: Ötede beride (DS, 256).
berişde: Beride (KA, 438).
narı: Beri (VGHA, 880).

• **“İleri” Kelimesi İle İlgili İfadeler:**

Herhangi bir şeye göre daha ötede olan yer (TS, 1066).
allı: İleri (DS, 225).
ētdē: İlerideki (DS, 1796).
hordan / hoordan: İleriden (DS, 2410).
hoñgürü: İleri doğru (DS, 2403).
höte: Biraz ileri (DS, 2439).
öne: Biraz ileri (DS, 3339).
ötürek: Az ileride (DS, 4631).
şeş: İleri (DS, 3765).

• **“Geri” Kelimesi İle İlgili İfadeler:**

Arka, bir şeyin sonra gelen bölümü, art, alt taraf (TS, 843).
altbaş: Geri (DS, 230).
ardın ardın: Geri geri (DS, 306).
dingala: En geri (DS, 1502).
ebis: Geri (DS, 1657).
gerilek: Biraz geri (DS, 2002; GA, 193).
gerirek: Az geride (DS, 2003).
gere / giri: Geri taraf (DS, 2083; OAAD, 243; MUA, 464).
gotün gotün: Geri geri (DS, 2108).
götün götün: Geri geri, geriye doğru (DS, 2166).
keri / kiri: Geri (DS, 2755; BEA, 686; KİAT, 332; UŞA, 383).
söy: Arka, geri (DS, 3684).
tök: Geri (DS, 3980; SVA, 701).
turu: Geri (DS, 3998).
tap: Geri (DS, 4739).

• **“Ön” Kelimesi İle İlgili İfadeler:**

Bir şeyin esas tutulan yüzü (TS, 1729).

allı: Ön (DS, 225).
annaç [alnaç, alneç, anaç, andaç, andeç, andıç, angaç, anlaç, anlaş, anna, annacık, annak, annaş, anneç, anneş, annıç, annuk, arnaç, arnak, arnamaç]: Ön taraf (DS, 275; MSA, 701; AKA, 689; AYA, 819; OAAD, 222; MUA, 460; TOA, 447; AİYSV, 14).
dös: Ön taraf (DS, 1588).
enine: Önüne (YÇA, 223).
gabağ / gabağ / gabak: Ön (DS, 1882; VGHA, 821; GA, 166; AİAD, 239; KAA, 391).
gavağ / gavağ: Ön taraf (DS, 1937; VGHA, 823; DİAT, 249; STAT, 235; KAA, 392).
gecelik: Ön taraf (DS, 1961).
iley: Ön (DİAT, 260).
kabak / kavah: Ön (DS, 2687; GA, 261).
öğ / öğn / ök / öv / öy: Ön (DS, 3315; KA, 465; KLA, 304; AŞA, 402; MADDA, 168; GA, 319; GOE, 133; AİAD, 268; DİAT, 271; KİAT, 337; STAT, 256; GİAT, 300; AAT, 244; EA, 424; ŞSA, 291; UA, 266; AFA, 316; RA, 328; KBAA, 200; DA, 167; ZA, 189; UŞA, 385; AİYSV, 209).
öndeğiki: Öndeki (DS, 3338).
önezi: Önü (DS, 3341).
öngüllü: Önündeki (DS, 3342).
önkürde / öngürde / öngürde: Önde (DS, 3342).
önkürü: Ön, önünde (DS, 3342).
önüzey: Ön taraf (DS, 3344).
öyrün: Ön (GİAT, 300).
şeş: Ön (DS, 3765).
ugur: Ön (TOA, 457).
ögünde: Önünde (DS, 4623).
öndani: Önündeki (DS, 4626).
uğru: Ön (DS, 4029).
uğur: Ön (DS, 4031).
urgunda: Önünde (AİYSV, 272).

• “Arka” Kelimesi İle İlgili İfadeler:

Bir şeyin temel tutulan yüzünün tam ters yanı (TS, 132).
ağarnı: Arka (DS, 82; SVA, 549).
alay: Arka (DS, 203).
ardunç: Arka (KİAT, 306).
arha: Arka (DS, 311; ŞSA, 279; ABA, 116; KIA, 461; DA, 148).
çindik: Arka (DS, 1227).
çün: Arka (DS, 1308).

dal: Arka (DS, 1333; VGHA, 807; GA, 112; AİAD, 231; DİAT, 241; STAT, 226; KAA, 390; OAAD, 230).
daldey: Arka (DS, 1342; DİAT, 241).
dalınca / dalınca: Arkası sıra, arkasından (DS, 1344).
dulun: Arka taraf (DS, 1599).
eyin / eğin: Arka (DS, 1821).
gen: Arka taraf (DS, 1989).
heftik: Arka (DS, 2328).
hop: Arka (DS, 2404).
höpücük: Arka (DS, 2433).
pay: Arka (GA, 325).
söğek söğek: Arkası arkasına (DS, 3676).
söy: Arka (DS, 3684).
suva: Arka (DS, 4711).
tap: Arka (DS, 4739).
tapır: Arka (DS, 4740).
tas: Arka (DS, 4742).
tök: Arka (DS, 3980; SVA, 701).
töz: Arka (AİYSV, 269).
turu: Arka (DS, 3998).
yağrı: Arka (YÇA, 248).
zoğ: Arka (DS, 4394).
yarın / yağır / yağırını / yargın / yarnı: Arka (DS, 4817).
uğru: Arka (DS, 4029).
soyak soyak: Arka arkaya (DS, 4705).

• “Uzak” Kelimesi İlgili İfadeler:

Gidilmesi çok süren, çok ötelelerde bulunan, ırak (TS, 2297).
açık: Uzak (DS, 58; SVA, 548; GA, 6).
ağşın: Uzak (AİYSV, 7).
aşrı: Uzak (KEA, 61).
avkan: Uzak (DS, 386).
ayrı: Uzak (DS, 430).
batı: Uzak (DS, 570).
beleyin: Uzak (DS, 616).
ete: Uzak (DS, 4501).
finnardı / finnari: Uzak (DS, 1867).
galp: Uzak (KİAT, 321).
gen: Uzak (DS, 1989).
geñkıy / gengir: Uzak (DS, 1992).
güre: Uzak (DS, 2235).

ılgın: Çok uzak (DS, 2470).
ılkım sılıkım: Çok uzak (DS, 2474).
ırağırak: Oldukça uzak (DS, 2481).
ırak [ıraḥ, ırağ, ıraḥ, ırak]: Uzak (DS, 2481; AKA, 1042; AİAD, 257; STAT, 246; GAA, 114; GİAT, 291; AAT, 237; ŞSA, 262; ABA, 142).
ırım / irim: Gözün görebildiği kadar uzaklık (DS, 2487).
ıldar: Çok uzak (DS, 4525).
kilat: Uzak (AİYSV, 167).
tivriz: Çok uzak yer (DS, 3944).
yaban: Uzak (DS, 4809; AKA, 1301; GA, 387).
yıraḥ / yıraḥ / yıraḥ: Uzak (KKA, 273; ASA, 785; SVA, 715; OAAD, 263; TA, 258; KIA, 503; AİYSV, 288).

• **“Yakın” Kelimesi İle İlgili Kelimeler:**

Az bir ara ile ayrılmış olan (zamanda ve yerde) (TS, 2368).
çalım: Yakın yer (DS, 1055).
dibayak / debayak: Yakın (DS, 1478).
ekire / ekirde / ekiresi: Yakınında (DS, 1695).
endeği [endeğirde, endeki, endeni, enderede, endiği, endiki, endirde, endirede]: Yakınındaki (DS, 1744).
engire [engirde, eñire, enkere, enki, enkir, enkirde, enkire]: Yakınındaki (DS, 1755; MSA, 718; KTA, 247).
yaḥın / yaḥım / yaḥun: Yakın (DS, 4128; ABA, 157; AİYSV, 282).
yavuğ: Yakın (DİAT, 285).

• **“Taraf” Kelimesi İle İlgili İfadeler:**

Ön, arka, sağ, sol, üst, alt vb. yanların her biri (TS, 2136).
anarı / añırır / añırır: Karşı taraf (DS, 252; DİAT, 232; KAA, 389; AAT, 203).
anır: Taraf (DS, 269).
annaç [alnaç, alneç, anaç, andaç, andeç, andıç, angaç, anlaç, anlaş, anna, annacık, annak, annaş, anneç, anneş, annıç, annuk, arnaç, arnak, arnamaç]: Ön taraf (DS, 275; MSA, 701; AKA, 689; AYA, 819; OAAD, 222; MUA, 460; TOA, 447).
az: İç taraf (DS, 433).
geçe / geçi: Taraf (DS, 1960; KLA, 197; SVA, 616; OAAD, 243; GİAT, 286; TA, 100; EA, 416; MALA, 401).
gecelik: Karşı taraf, ön taraf (DS, 1961).
gıran: Karşı taraf (DS, 2052; SVA, 620; MALA, 402).
göntem: Taraf (DS, 2155).
hoñgurü: Bu taraf (DS, 2403).
höte: O taraf (DS, 2439).

kaş: Taraf (MALA, 408).
oğşa: Taraf (TA, 181).
sarı: Taraf (STAT, 260).
ücey: Taraf (KAA, 398).
yandeş: Yan taraf (MUA, 471).
yüvüne: Etrafına (GOA, 136).

• **“Karşı” Kelimesi İle İlgili İfadeler:**

Bir şeyin, bir yerin, bir kimsenin, esas tutulan yüzünün ilerisi (TS, 1223).
anarı / ańırı / ańrı: Karşı taraf (DS, 252; DİAT, 232; KAA, 389; AAT, 203).
annaç [alnaç, alneç, anaç, andaç, andeç, andıç, angaç, anlaç, anlaş, anna, annacık, annak, annaş, anneç, anneş, annıç, annuk, arnaç, arnak, arnamaç]: Karşı (DS, 275; MSA, 701; AKA, 689; AYA, 819; OAAD, 222; MUA, 460; TOA, 447; AİYSV, 14).
annakleyin: Karşıdan (DS, 277).
arnıma: Karşıma (AİAD, 219).
dınnaha: Karşıda (DS, 1466).
gecelik: Karşı taraf (DS, 1961).
gıran: Karşı taraf (DS, 2052; SVA, 620; MALA, 402).
göntem: Karşı yön (DS, 2155).
şeş: Karşı (DS, 3765).
tuş: Karşı (AİAD, 281).
uvrun: Karşı (OAAD, 260).
yamaç: Karşı (SVA, 710; MALA, 423).
yadeyn: Karşı (DS, 4116).

• **“Yön” Kelimesi İle İlgili İfadeler:**

Belli bir noktaya göre olan yer, taraf (TS, 2465).
anır: Yön (DS, 269).
geçe / geçi: Yön (DS, 1960; KLA, 197; SVA, 616; OAAD, 243; GİAT, 286; TA, 100; EA, 416; MALA, 401).
göntem: Karşı yön (DS, 2155).
kilt: Yön (SVA, 654).
koparan: Genellikle yağmurun geldiği ve yağdığı yön (DS, 2921).
köndelen: Ters yön (DS, 2959; DİAT, 264).
oğşa: Yön (TA, 181).
sarı: Yön (STAT, 260).
uğur: Yön (DS, 4031).
yadey: Yön (DS, 4116).
yaka: Yön (DS, 4128).

• “Yan” Kelimesi İle İlgili İfadeler:

- Bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü (TS, 2379).
altbaş: Alt yan (DS, 4418).
aykuru / aykırı: Yana doğru (DS, 424).
ēkini / ehini: Yanındaki (DS, 1695).
ekire / ekirde / ekiresi: Yanında (DS, 1695).
endeği [endeğirde, endeki, endeni, enderede, endiği, endiki, endirde, endirede]: Yanında (DS, 1744).
engi: Yanındaki (DS, 1753).
engire [engirde, eñire, enkere, enki, enkir, enkirde, enkire]: Yanındaki (DS, 1755; MSA, 718; KTA, 247).
keşleme: Yan taraf (DS, 2773).
kilt: Yan (SVA, 654).
köndelen: Yan (DS, 2959; DİAT, 264).
narı: Bu yana (VGHA, 880).
öküre: Yanına (DS, 3330).
öyede: Yanında (DS, 3366).
uğru: Yan (DS, 4029).
yadey: Yan (DS, 4116).
yaka: Yan (DS, 4128).
yandeş: Yan taraf (MUA, 471).

Sonuç

Yön ifadeleri ve yer-yön ifadeleri şeklinde iki başlıkta toplanan çalışmamızda, 26 yön ifadesi ve 529 yer-yön ifadesi tespit edilmiştir. Türkiye Türkçesi ağızlarındaki bu yer-yön ifadelerinden olabildiğince müstakil kelime ya da kelime grubu özelliği gösterenler tercih edilmiş, aynı kelimenin farklı söyleyiş şekillerine çalışmamızda yer verilmemiştir.

Türkiye Türkçesi ağızlarında en fazla “ora” kelimesi ile ilgili yer-yön ifadesi tespit edilmiştir (70 adet). Çalışmamızda tespit edilen toplam 555 yer-yön ifadesinin sadece 27 tanesi Türkçe Sözlük’te bulunmaktadır (*kable ‘güney’, gündoğdu ‘doğu’, günbatan ‘batı’, ingin ‘aşağı’, içerleg ‘yanındakilerden daha içeride, daha geride olan’, öz ‘iç’, alan ‘dışarı’, eşik ‘dışarı’, üs ‘üst’, geçe ‘öte, taraf, yön’, ardın ardın ‘geri geri’, götün götün ‘geri geri, geriye doğru’, alnaç ‘ön taraf’, uğru ‘ön, arka, yan’, eğin ‘arka’, yağır ‘arka’, açık ‘uzak’, ırak ‘uzak’, yamaç ‘karşı’, yaka ‘yön, yan’*).

Türkiye Türkçesi ağızlarında bir kelimenin birden fazla yer-yön ifadesini karşılayabilecek şekilde kullanıldığı da tespit edilmiştir (*hora: bura, şura, ora anlamlarıyla; yaban: uzak, dışarı anlamlarıyla; önkü / öngü / öngü: burada, şurada, orada anlamlarıyla; uğru: ön, arka, yan anlamlarıyla vb.*).

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA YER-YÖN BİLDİREN İFADELER

Türkiye Türkçesi ağızlarındaki yer-yön ifadelerinin pek çoğunun Türkçenin ses özelliklerine uygun kelime ya da kelime grupları oldukları görülmektedir (*durak 'güney', çıkarı 'dışarı', enişke 'alt', endene 'buraya', ikicik 'şurada', söy 'arka, geri', çindik 'arka', beleyin 'uzak', anır 'taraf', tuş 'karşı' vb.*). Bununla birlikte, ağızlarda Türkçenin ses özelliklerine uymayan yer-yön ifadeleri de bulunmaktadır (*şimalyoz 'kuzeye bakan', şoşoz 'güneye bakan', ankiri 'şurada', fındıraz 'öte', dingala 'en geri', finnardı 'uzak' vb.*).

Türkiye Türkçesi ağızlarında yer-yön bildiren kelimeler, hem basit (*kır 'dışarı', tök 'geri', döş 'ön taraf', uğur 'ön', çün 'arka' vb.*) hem türemiş (*aşaklık 'aşağıda', çıkarı 'dışarı', gecelik 'ön taraf', ayrı 'uzak' vb.*) hem de birleşik (*günbaşı 'güney', gündinlendi 'batı', gündolaması 'güneydoğu', alacığer 'içeri' vb.*) kelimeler şeklinde görülebilmektedir.

Çalışmamızda, Türkiye Türkçesi ağızlarında yer-yön bildiren 555 kelimenin tespit edilmesi ve bu kelimelerden sadece 27 tanesinin Türkçe Sözlük'te bulunması Türkiye Türkçesi ağızlarının zenginliğini ortaya koymada önemli bir göstergedir. Bu durum, Türkçenin hayat kaynağı olan ağızların ölçünlü Türkçeye yer-yön ifadeleri bakımından da vereceği çok şey olduğunu ispatlamaktadır.

Kısaltmalar

AAT	: Anadolu Ağızlarından Toplamalar
ABA	: Aybastı Ağızı
AFA	: Afyonkarahisar Merkez Ağızı
AİAD	: Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler
AİYSV	: Adıyaman İli ve Yöresi Ağızları Söz Varlığı
AKA	: Ankara İli Ağızları
ASA	: Aksaray ve Yöresi Ağızları
AŞA	: Afyon Şuhut ve Yöresi Ağızları
AYA	: Aydın ve Yöresi Ağızları
BA	: Eski Türkçe Cümle Yapılarının Modern Türkçenin Ağızlarında Kullanımı: Bursa-Boğazköy Ö.
BEA	: Balıkesir İli Ağızları
BLA	: Bilecik İli Ağız İncelemesi
ÇA	: Çankırı İli ve Yöresi Ağızları
DA	: Diyarbakır Ağızı
DİAT	: Doğu İlleri Ağızlarından Toplamalar
DS	: Derleme Sözlüğü
EA	: Erzincan ve Yöresi Ağızları
EDA	: Edirne İli Ağızları
EYA	: Eskişehir İli Yörük Ağızları
GA	: Gümüşhane İli ve Yöresi Ağızları Söz Varlığı

TÜRKER BARIŞ BULDUK

GAA	: Güneybatı Anadolu Ağızları
GGA	: Giresun Görele ve Yöresi Ağızları
GIAT	: Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar
GOA	: Gaziantep Oğuzeli ve Yöresi Ağızları
KA	: Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı
KAA	: Kars Arpaçay Köylerinden Derlemeler
KBAA	: Keban-Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları
KEA	: Kırklareli İli Ağızları Söz Varlığı
KIA	: Kırşehir ve Yöresi Ağızları
KIAT	: Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar
KKA	: Kırıkkale İli Ağızları
KLA	: Kilis Merkez ve Köyleri Ağızları
KTA	: Kütahya ve Yöresi Ağızları
MA	: Mersin Anamur ve Yöresi Ağızları
MAA	: Manisa Alaşehir Ağzı
MADDA	: Malatya Akçadağ-Doğanşehir ve Darende Ağızları
MALA	: Malatya İli Ağızları
MMKA	: Manisa Merkez Kuzeybatı Köyleri Ağzı
MSA	: Manisa Sarıgöl ve Yöresi Ağızları
MUA	: Muğla ve Yöresi Ağızları
OAAD	: Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler
RA	: Rize İli Ağızları
SA	: Sakarya İli Ağızları
STAT	: Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar
SVA	: Sivas İli ve Yöresi Ağızları
ŞSA	: Şanlıurfa Siverek Merkez Ağzı
TA	: Trabzon ve Yöresi Ağızları
TOA	: Tokat İli ve Yöresi Ağızları
UA	: Urfa Merkez Ağzı
UŞA	: Uşak İli Ağızları
VGHA	: Van Gölü Havzası Ağızları
YÇA	: Yozgat Çayıralan ve Yöresi Ağızları
YYA	: Yozgat Yerköy ve Yöresi Ağızları
ZA	: Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları

Kullanılan Transkripsiyon İşaretleri

ā	Normalden uzun a
ē	Normalden uzun e
ğ	Tonlu, orta damak g ünsüzü
ħ	Tonsuz, orta damak, sızmalı h (hırıltılı) ünsüzü
ī	Normalden uzun i
ķ	Tonsuz, orta damak patlamalı k ünsüzü
ñ	Tonlu, arka damak ünsüzü (nazal n)
ō	Normalden uzun o
ū	Normalden uzun u

ü Normalden uzun ü

KAYNAKÇA

- Alkayış, M. Fatih, *Türkiye Türkçesinde Bitki Adları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 2007.
- Bozkaplan, Şerif Ali, "Anadolu Ağızlarında Güzel Adlandırma Örnekleri" *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, Volume 4/3, 2009, s. 376-396.
- Buran, Ahmet, "Konuşma Dili-Yazı Dili İlişkileri ve Cumhuriyet Devrinde Yazı Dilinin Ağızlardan Aldığı Kelimeler Üzerine Bir Değerlendirme", *Prof. Dr. Zeynep Korkmaz Armağanı*, 2004, s. 80-102.
- Ergene, Oğuz, "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Hayvan Adlandırmalarına İlişkin Belirleyiciler", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, C. 9/12, 2014, s. 179-213.
- Ergin, Muharrem, *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1999.
- Kaymaz, Zeki, "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Renk Bildiren Kelimelerin Kullanılışı ve Sistematiği", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1997, s. 251-341.
- Kekilli, Meliha, *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Yemek İsimleri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2008.
- Korkmaz, Zeynep, "Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C. 2, 1995, s. 199-221.
- Korkmaz, Zeynep, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.
- Kurt, Berker, "Yazıtlardan Günümüze Organ Adları ve Bunların Türkiye Türkçesi Ağızlarına Yansımaları", *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 12, 2017, s. 48-61.
- Okçu, Cemal, *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Derlenmiş Tarım Sözcükleri*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2015.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
- Türk Dil Kurumu, *Derleme Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.
- Yavuz, Serdar, "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Akralılık Adları", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 23, S. 2, 2013, s. 71-91.

GENİŞLETİLMİŞ KAYNAKÇA

- Abaz, Ayşe, *Çorum-İskilip ve Yöresi Ağızları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2004.
- Acar, Ergün, *Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2008.

- Acer, Fatih, *Yerköy ve Yöresi Ağızları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2003.
- Akar, Ali, *Muğla ve Yöresi Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2013.
- Akca, Hakan, *Ankara İli Ağızları*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2012.
- Akyol, Senem, *Manisa Merkez Kuzeybatı Köylerinin Ağız Özellikleri*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2006.
- Alkayış, M. Fatih, *Adıyaman Ağzında Atasözleri ve Deyimler*, Öncü Basımevi, Ankara, 2012.
- Atay, Ayten, *Develi ve Yöresi Ağızları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 1993.
- Atmaca, Emine, *Antalya-Korkuteli İlçesi ve Yöresi Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2017.
- Avcı, Şule Aksakal, *Yatağan İlçesi Ağızları*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2017.
- Aydın, Mehmet, *Aybastı Ağzı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002.
- Aydoğdu, Özkan, *Çankırı İli ve Yöresi Ağızları*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ, 2011.
- Başer, Elif, *Kırıkkale İli Ağızları*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2014.
- Boz, Erdoğan, *Afyonkarahisar Merkez Ağzı*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.
- Bozalan, Hale, *Bergama Merkez İlçe ve Köylerinde Yaşayan Yörüklerin Ağız İncelemesi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2008.
- Bulduk, Türker Barış, *Adıyaman İndere (Zey) Köyü Ağzı*, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman, 2011.
- Bulut, Serdar, *Gümüşhane İli ve Yöresi Ağızları Söz Varlığı*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2018.
- Buran, Ahmet, *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.
- Caferoğlu, Ahmet, *Anadolu Ağızlarından Toplamalar*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.
- Caferoğlu, Ahmet, *Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar (Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Yöresi Ağızları)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.
- Caferoğlu, Ahmet, *Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler (Van, Bitlis, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA YER-YÖN BİLDİREN İFADELER

- Caferoğlu, Ahmet, *Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar (Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- Caferoğlu, Ahmet, *Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar (Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- Caferoğlu, Ahmet, *Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler (Niğde, Kayseri, Kırşehir, Yozgat, Ankara Vilayetleri ile Afşar, Saçıkara ve Karakoyunlu Uruklarının Ağızları)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- Çakır, Aylin, *İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağı İlçesi Ağızları*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2018.
- Çoban, Esra Kulle, *Elmalı ve Yöresi Ağızları*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2012.
- Daban, Engin Burak, *Daday İlçesi Ağzı (Kastamonu İli)*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kıbrıs-Gazimağusa, 2015.
- Dağcı, Yusuf, *Yahyalı (Kayseri) ve Yöresi Ağızları*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2012.
- Demez, Ali, *Gölbaşı (Adıyaman) Ağzı*, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan, 2013.
- Demir, İmdat, *Sarıgöl ve Yöresi Ağızları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 2012.
- Demir, Nurettin, *Ordu İli ve Yöresi Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2001.
- Demir, Nurettin, *Tokat İli ve Yöresi Ağızları*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.
- Demir, Nurettin, *Trabzon ve Yöresi Ağızları*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.
- Demir, Necati, ve Şen, Ülker, *Sivas İli ve Yöresi Ağızları*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.
- Demiray, Erdinç, *Kepsut İlçesi ve Yöresi Ağızları*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2003.
- Demiray, Gizem, *Kırklareli Pınarhisar Merkez İlçesi ve Köyleri Ağzı İncelemesi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2008.
- Doğan, Muammer, *Aksaray ve Yöresi Ağızları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 2012.
- Elbir, Döne, *Eğirdir ve Yöresi Ağızları*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2011.
- Ercilasun, Ahmet Bican, *Kars İli Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002.
- Erdem, Mehmet Dursun, ve Bölük, Ramazan, *Antalya ve Yöresi Ağızları*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2012.

- Erdem, Mehmet Dursun, ve Kirik, Esra, *Kahramanmaraş ve Yöresi Ağızları*, Öncü Basımevi, Kahramanmaraş.
- Erdoğan, Ferhat, *Şuhut ve Yöresi Ağızları*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon, 2007.
- Eren, M. Emin, *Zonguldak-Bartın-Karabük İller Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.
- Erten, Münir, *Diyarbakır Ağzı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.
- Gemalmaz, Efrasiyap, *Erzurum İli Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- Gökçur, Engin, *Van ve Merkez Köyleri Ağızları*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2006.
- Gökçur, Engin, *Van Gölü Havzası Ağızları*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ, 2012.
- Gönen, Mehmet Emin, *Van Gölü Kuzey Havzası Ağızları*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır, 2003.
- Gül, Rıza, *Kilis Merkez ve Köyleri Ağızları*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 1993.
- Gülensoy, Tuncer, *Kütahya ve Yöresi Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
- Gülensoy, Tuncer ve Buran, Ahmet, *Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.
- Gülseren, Cemil, *Malatya İli Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
- Gülsevin, Güner, *Uşak İli Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002.
- Günay, Elif Gözde, *Adıyaman-Merkez, Kahta, Gerger, Samsat Yöresi Ağzı*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2008.
- Günay, Turgut, *Rize İli Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2003.
- Güneş, İsmail Teoman, *Savaştepe Yöresi Yörük Ağızlarının İncelenmesi ve Türkçenin Gelişip Zenginleşmesine Katkıları*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009.
- Günşen, Ahmet, *Kırşehir ve Yöresi Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
- Hünerli, Bülent, *Kırklareli Babaeski Merkez İlçesi ve Köyleri Ağız İncelemesi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2006.
- İlker, Ayşe, *Manisa Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2017.
- Kalay, Emin, *Edirne İli Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
- Kaymaz, Muhammet, *Sivrice Yöresi Ağızları*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 1996.

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA YER-YÖN BİLDİREN İFADELER

- Kılıçer, İsmail, *Yozgat ve Yöresi Ağızları*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 1998.
- Koca, Sinan, *Görece ve Yöresi Ağızları*, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun, 2015.
- Koraş, Hikmet, *Karaman ve Yöresi Ağızları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 1992.
- Korkmaz, Zeynep, *Bartın ve Yöresi Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.
- Korkmaz, Zeynep, *Güney-Batı Anadolu Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.
- Korkmazıyigit, Ahmet, *Çayıralan ve Yöresi Ağızları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2010.
- Kök, Abdullah, *Oğuzeli ve Yöresi Ağızları*, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 1995.
- Mutlu, Hüseyin Kahraman, *Balıkesir İli Ağızları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2008.
- Nakib, Bülent, *Antakya Ağzı*, Color Ofset Ltd. Şti, Antakya, 2004.
- Nas, Gönül Erdem, *Anamur ve Yöresi Ağızları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 2014.
- Olçay, Selahattin, *Doğu Trakya Yerli Ağzı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- Olçay, Selahattin, Ercilasun, Ahmet Bican, ve Aslan, E., *Arpaçay Köylerinden Derlemeler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
- Öçalan, Muharrem, *Sakarya İli Ağızları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 2004.
- Özçelik, Saadettin, *Urfa Merkez Ağzı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.
- Özçelik, Saadettin ve Boz, Erdoğan, *Siverek Merkez Ağzı*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2009.
- Özden, Muharrem, *Bilecik İli Ağız İncelemesi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Edirne, 2009.
- Özkaya, Hakkı, *Kırklareli İli Ağızları Söz Varlığı*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2013.
- Öztürk, Jale, *Hatay Ağzı*, Karahan Kitabevi, Adana, 2009.
- Polat, Fadime, *Şavşat ve Yöresi Ağızları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2000.
- Sağır, Mukim, *Erzincan ve Yöresi Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- Sert, Göksel, *Eskişehir İli Yörük Ağızları*, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2015.

- Sinan, Ahmet Turan, *Akçadağ, Doğanşehir ve Darende Ağızları*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 1992.
- Taş, Pınar, *Şarkışla ve Yöresi Ağızları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2006.
- Tayşi, Mustafa, *Tavşanlı ve Yöresi Ağız İncelemesi*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2007.
- Tekin, Feridun, *Kaman ve Yöresi Ağızları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 1994.
- Telli, Burak, ve Bulduk, Türker Barış, *Adıyaman İli ve Yöresi Ağızları Söz Varlığı*. Gazi Kitabevi, Ankara, 2018.
- Tosun, İbrahim, *Çemişgezek, Pertek ve Hozat Yöresi Ağızları*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 1996.
- Tosun, İlker, *Tekirdağ Merkez İlçe ve Köyleri Ağızları*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2003.
- Uysal, İdris Nebi, *Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Denizli, 2009.
- Ünal, Ergül, *Reşadiye ve Yöresi Ağızları*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2010.
- Ünlü, Eren, *Gümüşhane İli Şiran ve Köse İlçeleri Ağızları*, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman, 2015.
- Yapıcı, Ali İhsan, *Aydın ve Yöresi Ağızları*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla, 2013.
- Yavuz, Serdar, *Adıyaman İli ve Yöresi Ağızları*, Turkish Studies Yayınları, Ankara, 2013.
- Yaylağan, Nilay, *Isparta'nın Eğirdir, Senirkent ve Atabey İlçelerinin Ağız Özelliklerinin Tespiti ve Türkçe Eğitimi Bakımından Önemi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010.
- Yeşilkaya, Mehmet, *Adıyaman-Gerger Ağızı*, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2007.
- Yıldırım, Kübra Dilaver, *Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2013.
- Yıldırım, Ünal, *Ayrancı (Karaman) Yöresi Ağızları*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2007.